

Cristina Masanés, galeria d'Art Dolors Ventós, 14 de desembre de 2013

DAMIÀ BARDERA, JUNG I LA GUERRA

En Damià va ser ben sincer quan em va ensenyar les seves cartes filosòfiques una tarda a l'Hotel París, a Figueres. “A mi m’interessa Jung”, va repetir un parell de vegades mentre jo constatava que era tan contundent conversant com ho és escrivint. Aquella tarda (la veritat és que abans havíem parlat poc) vaig respirar la seva tenacitat, la seva vehemència i la seva radicalitat. L'autor d'aquells contes temibles que havia llegit feia pocs dies em va anar mostrant cartes que vaig anar sumant a la meva perplexitat lectora. Tot i que allò que m’anava explicant, jo no havia llegit o trobat de forma explícita en aquells relats de nens enverinats, sí que hi era present d’alguna manera. I és que, tot allò que va anar sortint en aquella conversa formava part del marc o del fons d’on havien emergit aquells contes pertorbadors aplegats sota el títol d’*Els nens del sac*.

“Enlloc d’anar a la guerra, faig llibres.” Aquesta va ser una de les altres cartes, en aquest cas narratives, que em va ensenyar en Damià Bardera aquella tarda a l'Hotel París. Després de llegir els seus relats de nens que tallen caps i arrenquen dits, em preguntava per què m’havia demanat que li presentés el seu nou llibre de contes, i encara m’ho pregunto. Ja llavors li vaig dir, a en Damià, que provaria de no qualificar els seus relats, uns relats que ja havien estat brillantment adjectivats en els diferents articles i textos que havia llegit sobre el seu llibre, començant per l’epíleg, un text magnífic i precís d’en Lluís Calvo. Sóc totalment incapaç de qualificar-los millor. De manera que vaig renunciar a una presentació adjectivadora o qualificadora. Us confesso que també em va temptar l’opció de llegir-vos-en algun, de conte. Primer perquè segueixo pensant que la millor defensa d’un text és deixar-li un espai perquè creixi i perquè la lectura en veu alta és un dels grans plaers lectors. En el cas d’*Els nens del sac*, són molts els contes que es deixen llegir d’una tirada i que mostren que han estat redactats amb una

gran eficàcia narrativa. En Damià juga molt amb els finals, i hi juga molt bé. Com si tirés els daus i els clavés cada vegada: una jugada brillant a cada conte. Per poc que l'hàgiu llegit, sabreu que els seus finals són una marca distintiva de la casa i que una part important de la força dels seus relats es concentra en la darrera fiblada: contundent, mordaç, irrevocable i sempre sorprenent. Tot i que ell assegura que poques vegades sap com acabarà un conte, diria que és una de les seves grans armes narratives. Finalment, i ja que en Damià ha fet un accés a la literatura o a la ficció des de la filosofia, un camp que compartim, em va semblar que el millor era anar a buscar allò que no sempre es deixa trobar ni explicar bé: el concepte. En aquest sentit, i tornant a la tarda a l'Hotel París (i ja no hi tornaré més), en Damià em va regalar (no sé si sabent-ho) dues perles per encaixar els seus contes en l'estricta marc de la filosofia: Jung i la guerra. Anem per la primera.

JUNG

Tot i que el gènere del conte tendeix a suprimir la floritura i concentrar-se en l'essencial i, en aquest sentit, és un gènere molt proper a la filosofia, els contes del Damià són estrictament essencials. A banda del relat de l'acció o dels fets, no es dóna mai cap referència que els ubiqui en el temps ni en l'espai. Sabem que són rurals i que, això, en un món internauta i global, es una rara qualitat. Potser perquè per primera vegada a la història (i aquestes són xifres de l'any passat), més de la meitat de la població mundial ja és urbana, vull dir que viu a la ciutat. El fet que tot passi al poble o al camp ho ha destacat tothom que ha escrit sobre els contes d'en Damià. Però a banda d'això, no hi ha cap altra referència que ens permeti ubicar l'acció en un temps històric o en un punt geogràfic concret. Quan en Damià convoca a nens talladors de caps, a psicòlegs inoperants i a pares miserablement separats, a caputxetes libidinoses, prínceps amb paràlisi cerebral i gegants del pi artrítics, ho fa en un no lloc i en un no espai. Ho fa en un àmbit semblant a l'àmbit del mite, que no té lloc ni espai. És aquest un territori on els

personatges es redueixen a les seves accions: són el seu gest o la seva acció. Podríem dir que són acte pur. Un àmbit, per tant, on no hi ha matís ni motiu, no hi ha raons ni perquè ni explicacions. Zeus, transformat en un toro, rapta la donzella Europa, Cronos o Saturn devora els seus fills, Poseidó desencadena tempestes... L'àmbit del mite, aquell hàbit que va interessar al suís Carl Gustav Jung com el lloc on es construeix l'inconscient col·lectiu, és l'àmbit dels arquetips i les reduccions, l'àmbit del gestos carregats de simbologia. Fixeu-vos que els personatges d'en Damià no tenen ni noms, no els fa falta ja que ells es resolen en el seu gest: ells són allò que fan. Tampoc les seves accions tenen conseqüències: ningú no pateix, no hi ha dolor, no hi ha culpa, ni tampoc intenció. No pot haver-n'hi perquè no hi ha jo, no hi ha subjecte, no hi ha món interior. Només mite. Fixeu-vos que són figures d'un imaginari compartit on tots ens reconeixem i on tots hem estat nens: la princesa, la bruixa, el gegant, el pirata, l'os de peluix, fins i tot el títol, aquest sac que invoca una figura de por de quan érem nens. En Damià no necessita noms perquè, qualificant els seus nens del sac amb un nom arquetípic aconsegueix la millor explicació i s'estalvia d'anar a la psicologia i dir-nos com són. Tots sabem a què respon la figura del llop, o del príncep, o de la caputxeta. *Els nens del sac* estalvia esforços narratius: situant-nos en el lloc del mite, aconsegueix la màxima eficàcia ja que aquest és un àmbit que no podem no compartir. I no podem senzillament perquè tots hem estat nens i perquè és en aquest àmbit on se'ns ha construït com a nens. Tot i que els nens del sac són criatures irreverents i demolidores, no són bons ni dolents, no poden ser-ho perquè no són humans. Són figures arquetípiques.

En Damià em va fer un regal quan em va dir que li interessava Jung i que refusa, a totes, el paradigma de la psicologia. Era evident que els psicòlegs sortien malparats en els seus contes. Tot i que, fixant-m'hi més, també vaig trobar-hi antropòlegs, i no sempre sortien ben parats. Vaig recordar aquells que ni la tribu dels caníbals va voler com a menú i que només van servir com a menjar per als porcs. Vaig recordar també aquell conte que reversiona el mite del bon salvatge. És un dels contes que més m'ha agradat, potser per la seva

capacitat de revertir la lògica suposadament científica i asèptica: és aquell conte on troben un nen salvatge que ha crescut entre llops i mai ha viscut amb humans. Després d'emportar-se'l a la civilitzada civilització, no només aprèn tots els hàbits civilitzadament humans sinó que es converteix en un gran lingüista. Tant és així que les autoritats acadèmiques decideixen crear una càtedra de nens salvatges i adjudicar una bossa de beques per portar els nens nascuts en la civilitat a viure al bosc, abandonar-los a la seva sort i quan s'hagin desfet de l'educació i s'hagin assalvatjat, siguin capturats per a ser estudiats. "Els meus llibres tenen tots una unitat, és espiritual", em va confessar en Damià. No podia ser d'una altra manera, tenen una unitat perquè es mouen en el terreny del mite.

LA GUERRA

Si parlem de mite, parlem d'éssers que es resolen en el seu gest o les seves accions. I si parlem d'acció, parlem inevitablement de moral. I és que, encara que no sé si a en Damià li agradarà, els seus són contes que es situen en aquest àmbit. A mi em remetent, d'una forma molt directa, a la tradició moderna de contes filosòfics o de faules morals. Em remetent, d'alguna manera, a altres contadors de contes com va ser, per exemple, Voltaire. Aquests nens del sac han estat construïts com contes premoderns en un moment postmodern. Potser per això sorprenden, i no tant pel seu gust provocador. Voltaire, com en Damià, també escrivia llibres enlloc d'anar a la guerra.

Dir que els contes d'en Damià són contes morals pot ser molt mal entès. Quan dic que es situen en l'àmbit de la moral, de cap manera vull dir que siguin alligadoradors. Tampoc ho dic perquè siguin irreverents. No crec que siguin morals perquè els seus personatges bàsicament es dediquen a fer el mal. De cap manera. Si fos així, serien immorals o d'una gran immoralitat. I a mi, això no m'ho han semblat. Però d'altra banda, si es situessin en un àmbit que no tingués res a veure amb les accions humanes, llavors serien amorals, cosa que no passa. Només vull

dir que, tot i que en Damià renuncia a explicar-nos qui són els seus personatges, tot i que defuig la psicologia o la psiquiatria o les teories filosòfiques del jo, aboca els seus nens a disparar contra algunes de les paradoxes de la doble moral, contra el fals relat de la infància feliç o contra el mite de la civilitat civilitzadora. Els aboca a disparar contra tot això i disparen. Si en Damià entrés en el terreny dels perquès o de la psicologia, si entrés en l'àmbit de l'altre, alliberaria els seus nens de l'àmbit moral. Però abocant-los a l'acció pura o reduint-los al seu gest, els converteix en figures morals que ens recorden la maldat del món. *La civilització no suprimeix la barbàrie; la perfecciona*, escrivia Voltaire fa uns 300 anys. En els seus contes, alligadoradors i alhora mordaços, aquest filòsof retratava el mal del món. Eren contes sense culpa, ni psicologia, ni identitats que matisaven el relats dels fets. Eren contes que no renunciaven a la possibilitat de molestar. És per això que, com ja li vaig dir al Damià, els seus contes de nens enverinats m'evoquen alguns dels millors relats morals de Voltaire.

I finalment, deixeu-me que comentï les il·lustracions. Perquè en Damià sovint acompanya els seus contes amb imatges que confia a més d'un il·lustrador i que, en el cas d'*Els nens del sac*, crec que quasi tots repeteixen experiència. L'Anna Blanch ha tingut la delicadesa de no desvetllar el secret de l'escriptora calba. En Lluís Bosch Martí ha posat rostre a l'oncle que va tornar de la guerra amb una sola cama. L'Enric Pujol ha aconseguit que el menjador de rates a dieta les endrapi amb fruïció. La Gabriela Zea ha optat per un cert realisme màgic per a un conte d'una gran duresa i un pare-pallaso que crida als fills i a la exdona "Bufaré, bufaré i la casa us arrencaré". En Kenneth Russo ha dibuixat un circ eutanàsic i un lleó que devora voluntaris amb malalties greus. I finalment la coberta, on els personatges d'en Joan Riera Calabús combinen les arestes amb una certa malencolia, i que ha entès molt bé que, posats a acolorir els contes d'en Damià Bardera, havien de ser vermells. Ni blaus, ni morats, ni verds, ni grocs. Vermells. Com la sang, com la guerra.

Si em permet en Damià, volia dedicar-li un conte breu, molt breu. Ja fa uns anys, en un país tardofranquista, la televisió, en blanc i negre, d'un sol canal i una sola llengua, es preocupava per la moral dels espectadors. Quan en els crèdits inicials de la pel·lícula del vespre hi sortien un o dos rombes, als nens crescuts en famílies de classe mitjana els tocava anar a dormir. Els adults benpensants i les autoritats morals quedaven molt tranquils de preservar les criatures d'una eròtica tova i una libido que no baixava de l'escot. Per a la infància tendra i feliç, els reservaven els dibuixos de Walt Disney, amb els seus llops violadors, les madrastres castradores i les mares que abandonaven infants. En aquest món, fer-se adult no només volia dir quedar-se a veure finalment les pel·lícules de dos rombes. Per fer-se adult calia ajustar bé l'arma i matar tots els personatges dels contes. Un a un. Però no tothom tenia bona munició. Per això, en un país que ja no era tardofranquista, alguns van optar per no deixar mai de ser nens. Ni que sigui tard, els contes d'en Damià potser els ajudaran a afinar millor per poder disparar. Val més tard que mai.